

Institut for Psykologi
BA, Personlighedspsykologi 1

Øvelsesrapport:
Fem-Faktor Teori og NEO-PI-R

Underviser: xx

Vintereksamen 2009

Fem-Faktor Teori og NEO-PI-R

Indholdsfortegnelse

Indledning	s. 3
Problemstilling og disposition	s. 3
Costa og McCraes opfattelse af personlighed	s. 3
Diskussion af FFT og NEO-PI-R	s. 5
Opsamling og konklusion	s. 7
Referencer	s. 8
Bilag 1	

Fem-Faktor Teori og NEO-PI-R

Indledning

Inden for trækpsykologien opfattes personlighed som bestående af træk, der determinerer vores adfærd (McCrae & Costa, 2003). Træk anses almindeligvis for at være forholdsvis stabile over tid og på tværs af kontekster. Det vil med andre ord sige, at træk opfattes som udtryk for generelle adfærdsmønstre, der er karakteristiske for en person (Dreier, 2009). Costa og McCraes Fem-Faktor Teori (FFT) er en af de førende trækteorier indenfor moderne personligheds- og trækpsykologi. FFT tager udgangspunkt i Fem-Faktor Modellen (FFM), der hævder, at vi alle er i besiddelse af 5 overordnede biologisk nedarvede træk/personlighedsdomæner, hvoraf nogle er mere dominerende end andre. Det er disse 5 træk, der definerer vores personlighed, og som adskiller mennesker fra hinanden. FFT har en nomotetisk tilgang til forståelsen af personlighed, dvs., at man mener, det er muligt at belyse generelle sammenhænge mellem mennesker og på baggrund heraf at sammenligne personlighed. Costa og McCrae har desuden udarbejdet deres egen trækpsykologiske personlighedstest: *NEO-Personality-Inventory-Revised* (NEO-PI-R), der baserer sig på FFM, og som bl.a. ofte bruges inden for arbejds- og organisationspsykologi i forbindelse med medarbejdersamtaler og ansættelsesprocesser.

Problemstilling og disposition

Er FFT en adækvat personlighedsteori, og er NEO-PI-R en holdbar metode til at kortlægge personlighed med?

I det følgende vil jeg først redegøre for Costa og McCraes opfattelse af personlighed (træk). Dernæst vil jeg i diskussionen inddrage Valkenberg og Katzkos undersøgelse ”Træk og variabilitet” samt den kritik, der har været rettet mod FFT og NEO-PI-R.

Costa og McCraes opfattelse af personlighed

Ifølge Costa og McCrae er personlighed (træk) en forholdsvis stabil, varig struktur hos den enkelte, der modnes indtil omkring 30 års alderen, hvorefter personligheden ligger fast (McCrae & Costa, 2003). Personligheden består af 5 overordnede træk/personlighedsdomæner samt en række tilhørende facetter, der definerer de 5 træk (Costa & McCrae, 2004). De 5 overordnede træk skildrer en per-

sons stil med hensyn til "(...) *emotioner, interpersonelle relationer, erfaringer, holdninger og motivation*" (Costa & McCrae, 2004:22). Facetterne derimod "(...) *giver en mere finmasket analyse ved at måle specifikke træk inden for hvert af de fem domæner*" (ibid.:22). Personligheden skal altså ses som forholdet mellem de 5 træk og deres facetter. De 5 overordnede træk er: *Neuroticism* (N), *Extraversion* (E), *Openness* (O), *Agreeableness* (A) og *Conscientiousness* (C). Ifølge Costa og McCrae er personlighedstræk biologisk funderet gennem genetisk arvemateriale, dvs., at træk er kausale dispositioner med genetisk basis. Costa og McCrae hævder, at det ikke er livet og vores erfaringer, der former vores personlighed, men omvendt (McCrae & Costa, 2003; McCrae & Costa, 2008). Det vil med andre ord sige, at vores overordnede 5 træk ikke kan påvirkes direkte af omverdenen eller miljøet, men at disse er med til at konstituere vores hverdag og liv. Ifølge Costa og McCrae er det muligt at forklare, forudsige og kontrollere adfærd ved hjælp af FFT og kendskab til en persons træk. Set ud fra dette synspunkt menes adfærd at reflektere vores personlighed, og hermed får vores træk indflydelse på vores adfærd og vores livsforløb bl.a. i forhold til karrierevalg og fremtidigt job. Dog pointerer Costa og McCrae, at der ikke kan sættes lighedstegn mellem adfærd og personlighed, da adfærd kan variere i forskellige situationer, hvorimod personligheden forbliver den samme (McCrae & Costa, 2003).

Costa og McCraes menneskesyn er funderet i fire antagelser om menneskets natur (personlighed): 1) *Knowability*: Antagelsen om, at personligheden er et værdigt objekt for videnskabelig undersøgelse. Dvs., at det er muligt at kortlægge personligheden på baggrund af videnskabelige undersøgelser, 2) *Rationality*: Antagelsen om, at mennesker er i besiddelse af en form for rationel indsigt i sig selv og andre, 3) *Variability*: Antagelsen om, at mennesker psykologisk adskiller sig fra hinanden, og der derfor ikke findes nogen simpel forklaring på, hvad personlighed er, og 4) *Proactivity*: Antagelsen om, at årsagsforklaringen på adfærd skal søges i personen, eftersom at personligheden er aktivt involveret i at forme vores liv (McCrae & Costa, 2008).

FFTs personlighedssystem (jf. McCrae & Costa, 2008: Figur 5.1) er ifølge Costa og McCrae universelt gældende for alle mennesker. Systemet består dels af 6 komponenter, som er opdelt i kernekomponenter og perifere komponenter, og dels af forskellige dynamiske processer, der finder sted imellem komponenterne. Kernekomponenter består af: 1) *Basic tendencies*: som er de 5 overordnede træk, 2) *Characteristic adaptations*: som består af vaner, attituder m.m., og disse skal ses som de 5 træks konkrete manifestationer, og 3) *Self-concept*: som er en underkomponent af de karakteristiske tilpasninger, og består af en persons selvopfattelse/selvbillede. De perifere komponenter består af: 1) *Biological bases*, 2) *External influences* og 3) *Objective biography*. Det interessante ved de

perifere komponenter er, at de indvirker på menneskets personlighed, men som figur 5.1. viser, fører ingen pile tilbage til vores 'bassis tendensies', hvilket markerer, at vores træk, som nævnt tidligere, ifølge Costa og McCrae ikke påvirkes af ydre stimuli. Personlighedssystemet kan både illustrere, hvorledes personligheden udvikler sig, samt hvordan personligheden fungerer til daglig. I det følgende diskuteres, hvorledes og hvorvidt FFT samt Costa og McCraes opfattelse af personlighed kan beskrive og klarlægge personlighedstræk ved hjælp af NEO-PI-R.

Diskussion af FFT og NEO-PI-R

Der er interessant at se nærmere på de metodiske overvejelser, der ligger bag NEO-PI-R, eftersom at testen, som tidligere nævnt, bl.a. ofte bruges inden for arbejds- og organisationspsykologi i forbindelse med rekruttering. NEO-PI-R testen indeholder 240 udsagn, som testpersonen skal besvare ved at erklære sig mere eller mindre enig/uenig eller neutral i forhold til det givne spørgsmål. På baggrund af besvarelsen udregnes de 5 træks/personlighedsdomæners dominans i forhold til hinanden, som så sammenlignes med andres svar, og herigennem formes et billede af personligheden. NEO-PI-R testen har modtaget en del kritik bl.a. fordi, at testen tager udgangspunkt i at indsamle kvantitative data, og derved giver et forsimplet billede af personligheden. Derudover er det kritisabelt, at NEO-PI-R testen ikke tager højde for variationer i form af personer, sindsstemninger eller situationelle forhold. I testen går man blot ud fra, at testpersonen generelt set vil handle og reagere efter de samme adfærdsmønstre i tilsvarende situationer. Netop denne kritik har medført, at to hollandske personlighedspsykologer, H. Valkenberg og M. Katzko, har udviklet testen "Træk og variabilitet" som en tilføjelse til NEO-PI-R. Denne test genbruger 50 spørgsmål fra NEO-PI-R, men hvor testpersonen nu skal forholde sig til, om der forekommer variationer i forhold til et givent spørgsmål og i så fald, om disse afhænger af situationer, personer eller andre faktorer. Denne test lader umiddelbart til at være knapt så normativ og forsimplende som NEO-PI-R, idet den giver et lidt bredere perspektiv på personligheden ved at tage højde for variation og foranderlighed. Som det kan ses af bilag 1, forekommer der variationer ved flere af spørgsmålene, som NEO-PI-R ikke giver plads til pga. sit design. Der er altså visse ulemper ved brugen af NEO-PI-R. Man kan bl.a. stille sig selv spørgsmålet: Hvis formålet er at sammenligne personligheder på baggrund af testresultater, og disse resultater viser, at to ens personligheder giver samme score, er to ens scores så omvendt lig med den samme personlighed? Kan man overhovedet sige noget om det hele menneske alene på baggrund af træk, og er vi blot træk? Ifølge Allport (Allport, 1961) kan ingen handling ses som produktet af blot

ét træk. En given handling skal derimod forstås som et produkt af interaktionen mellem flere determinerende faktorer. Allport finder ikke den nomotetiske metode, som ligger til grund for Costa og McCraes personlighedsforståelse, for udtømmende i forhold til beskrivelsen af personlighed. Allport er enig med Costa og McCrae om, at træk ligger til grund for det karakteristiske i adfærd. Dog påpeger Allport, at det er vigtigt at huske på, at en persons adfærd varierer, ”(...) *no trait theory can be sound unless it allows for, and accounts for, the variability of a person’s conduct*” (Allport, 1961:333). Costa og McCrae afviser ikke, at adfærd kan ændre sig, men understreger at personligheden vil forblive mere eller mindre stabil og uforandret gennem et livsforløb (Costa & McCrae, 2004). Endvidere vil sociokulturelle teoretikere som eksempelvis McAdams (McAdams, 2006) mene, at man bør fokusere mere på kultur og individets forhold til sin omverden, da disse spiller en central rolle for udviklingen af personlighed. McAdams’ kritik af FFT går på, at den frem for at være en adækvat teori, der favner det hele menneske, i stedet bliver en *psychology of the stranger*, der tegner et udvendigt billede af mennesket og dets personlighed (McAdams, 2006). Costa og McCrae afviser kritikken ved at henvise til empiriske undersøgelser, der bekræfter FFTs validitet, eksistens og universelle gyldighed (McCrae & Costa, 2008; Bertelsen, 2001). Yderligere kan det være problematisk, at en del af spørgsmålene i NEO-PI-R er uklare og kryptisk formuleret som f.eks.: ”Jeg betragter ikke mig selv som specielt ubekymret”. Et sådant spørgsmål, der indeholder en dobbelt negation, kan nemt forvirre testpersonen, således at man bliver i tvivl, om man nu også gav det rigtige svar. Samtidig bliver man bedt om at svare så hurtigt som muligt, og man har derfor ikke tid til at overveje spørgsmålene grundigt, hvilket måske ellers ville give en mere præcis og pålidelig besvarelse? Costa og McCrae mener imidlertid, at det er muligt ved hjælp af NEO-PI-R at indsamle valide data omkring en persons træk og på baggrund heraf at kortlægge personligheden (Costa & McCrae, 2004). NEO-PI-R tager udgangspunkt i, at mennesker er i stand til at give en sandfærdig beskrivelse af sig selv, eftersom at mennesket har en rationel indsigt i sig selv (jf. begrebet om *rationality*). Denne opfattelse kan imidlertid være problematisk eftersom, at individernes selvrapporteringer dels kan være forvrænget pga. et falsk selvbillede eller en opdragelse i jantelovens tegn og dels kan lide af selvbedrag, hvis f.eks. testpersonen bevidst har forsøgt at påvirke og dreje besvarelsen i en bestemt retning (Bertelsen, 2001). Men bliver NEO-PI-R i denne forbindelse så blot et redskab for en person til at udforme sit ideale selvbillede? Og i så fald undersøger NEO-PI-R så egentlig træk eller blot sproglige konstruktioner? Dette forekommer stadig uklart.

Opsamling og konklusion

Er FFT en adækvat personlighedsteori, og er NEO-PI-R en holdbar metode til at kortlægge personlighed med?

Spørgsmålet om, hvorvidt FFT er en adækvat personlighedsteori, eller om den, som McAdams påstår, blot er en *psychology of the stranger*, kan diskuteres. På den ene side kan man hævde, at FFTs trækpsykologiske tilgang til personlighed "(...) giver et kunstigt billede af ikke-eksisterende personer, fordi den er baseret på statistiske sammenkog af mange mennesker" (Bertelsen, 2001:23). Ud fra dette perspektiv gives der blot et billede af personen set ude fra. På den anden side vil Costa og McCrae argumentere for, at FFT er en valid "grand theory", der formår at forklare samtlige aspekter af, hvad det vil sige at være menneske (McCrae og Costa, 2008).

Som det er blevet skildret i afsnittet ovenfor, kan der af flere årsager stilles spørgsmålstejn ved NEO-PI-R som metode, eftersom at testen kan medføre uklare besvarelser. Derudover giver NEO-PI-R alene mulighed for at beskrive nogle generelle kendetegn ved den testede person, i og med at der ikke tages højde for variationer, eller hvorvidt træk kan ses som udtryk for en specifik adfærdstendens hos testpersonen (Dreier, 2009). Hermed kan det konkluderes, at NEO-PI-Rs validitet som metode til at kortlægge personlighed kan diskuteres, afhængigt af om man ønsker at udtale sig om generelle træk ved en person eller om mere detaljerede og specifikke tendenser. I sidstnævnte tilfælde vil NEO-PI-R efter min mening ikke være den optimale undersøgelsesmetode – her vil Valkenberg og Katzkos test være mere hensigtsmæssig at bruge, da jeg finder det væsentlig at medregne variationer og andre faktorer i forhold til personlighed og adfærd. Afslutningsvis vil jeg blot påpege, at det kan anbefales at indkalde testpersonen til en opfølgende samtale især i forbindelse med rekruttering. På den måde får den testede person mulighed for at uddybe besvarelsen, så man undgår at fastlåse personer i normative kategoriseringer.

Referencer:

Allport, G. W. (1961). *Pattern and Growth in Personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston, kap. 14 + 15, s. 332-375.

Bertelsen, P. (2001). Trækteori. *Personlighedspsykologi*, s. 20-29. København: Frydenlund.

Dreier, O. (2009). Øvelsesvejledning. *Personlighedstræk og variabilitet*.

McAdams, D. P. & Pals, J. L. (2006). A New Big five. Fundamental Principles for an Integrative Science of Personality. *American Psychologist*, 61, 3, s. 204-217.

McCrae, R. & Costa, P. T. Jr. (2003). The Influence of Personality on the Life Course. I: McCrae, R. & Costa, P. T. Jr. *Personality in Adulthood. A Five-Factor Theory Perspective*. New York: Guilford Press, kap. 11, s. 206-35.

Costa, P. T., Jr. & McCrae, R. R. (2004). Begreber og fortolkning. I: *Costa, P. T., Jr. & McCrae, R. R. NEO PI-R Manual – klinisk*. København: Dansk psykologisk Forlag, kap. 3, s. 19-52.

McCrae, R. R. & Costa, P. T. (2008). The Five-Factor Theory of Personality. I: John, O. P., Robins, R. W & Pervin, L. A. (Eds.) *Handbook of Personality. Theory and Research*. Third Edition. New York: The Guilford Press, kap. 5, s. 159-181.

Bilag 1: Udpluk af egne besvarelser fra “Træk og variabilitet”.